

مروری بر ادبیات کودک و نوجوان تایلند

○ بونسری چیوا کومیورن
○ ترجمه و تلخیص: شقایق قندهاری

انعکاس رفتارهای مناسب اجتماعی را در مقایسه با رفتارهای ناپسند و زشت بررسی کردم. تعدادی از این کتاب‌ها توسط وزارت آموزش و پرورش و تعدادی دیگر توسط شرکت‌های نشر خصوصی به چاپ رسیده بود.

نیکی و پاداش آن

در مجموع، میزان انعکاس رفتارهای مناسب اجتماعی، در نمونه من (صد جلد کتاب) بالا بود. میانگین انعکاس رفتارهای اجتماعی در هر کتاب ۴/۳ بود و در هر کتاب، حداقل یکی از این موارد قابل مشاهده بود و تنها در هشت جلد از کتاب‌ها اثری از انعکاس رفتارهای پسندیده اجتماعی دیده نمی‌شد. رایج‌ترین نوع و نمونه بارز این رفتارهای شایسته اجتماعی، سرپرستی و مراقبت (مثلاً از خواهر و برادران کوچک‌تر) بخشش و تقسیم اموال (مثل دادن غذا به دیگران)، نجات دیگران (مثلاً جلوگیری از غرق شدن یک نفر) و کمک به هموعان (مثلاً کمک به افراد برای حمل بار سنگین خود) بود. در واقع، می‌توان نمونه‌های متعددی از گذشت و فداکاری نسبت به دیگران، مهربانی و عطوفت، از خودگذشتگی و کمک به دیگران را در این آثار مشاهده کرد. انعکاس بالای این رفتارهای شایسته اجتماعی، نشان می‌دهد که آثار و نشانه‌های هویت سنتی تایلند (سخت‌کوشی و خیرخواهی) همچنان باارزش شمرده می‌شود و یا این‌که حداقل در ادبیات کودک و نوجوان رواج دارد. به نظر می‌رسد که شخصیت‌های معرفی این خصوصیات اخلاقی، به نسبت مساوی، مذکر و مؤنث هستند.

اجازه دهید به حیطه این رفتارهای اخلاقی و سرچشمه آنها نگاهی بیندازیم. یکی از این محیط‌ها، محیط خانواده است. اگر چه هم‌اکنون ساختار خانواده در تایلند، در حال تغییر و تحول است، می‌توان هم‌چنان بسط و توسعه ارزش‌های والای خانواده را در کتاب‌های کودک و نوجوان مورد مطالعه مشاهده کرد. پدربزرگ‌ها و مادربزرگ‌ها افراد خیر و نیک‌خواهی هستند که مراقبت از نوه‌های خود را بر عهده دارند و مهارت‌ها و نکات مهمی را به آنها آموزش می‌دهند. ارزش‌های اخلاقی قدرشناسی و احساس مسؤلیت در قبال خانواده نیز هم‌چنان موجود است بیشتر شخصیت‌های خردسال و جوان داستان‌ها، به اعضای بزرگ خانواده احترام می‌گذارند و مطیع آنها هستند. به علاوه آنها مسؤلیت‌هایی را نیز در کار خانه بر عهده می‌گیرند.

به گفته «پی. ای. جکسون» بسیاری از معیارهای اخلاقی مردم تایلند، ریشه در آیین بودایی دارد، به‌خصوص آموزش‌های اخلاقی راهبان بودا که می‌توان آثار آن را در مراسم و آیین‌های بودایی مشاهده کرد.

مردم تایلند همیشه برای سخاوت، برقراری صلح و آشتی، بخشش و توافق و مصالحه تشویق شده‌اند. بسیاری از این ارزش‌ها را می‌توان در کتاب‌های کودک و نوجوان دید. به علاوه، این ارزش‌ها در رفتار و کردار شخصیت‌ها انعکاس پیدا می‌کنند. در دنیای کتاب‌های کودک و نوجوان تایلند، رفتار و اعمال خوب، همیشه پاداش دارد و رفتارهای بد و ناپسند با تنبیه رو به‌رو می‌شود.

از سوی دیگر، همان‌طور که اشاره شد برخی از ارزش‌های مذهبی و دینی، چندان در ادبیات کودک و نوجوان تایلند، مورد تأکید و توجه قرار نگرفته است. از جمله می‌توان

بونسری چیوا کومیورن، فارغ‌التحصیل رشته ادبیات و زبان انگلیسی، از دانشگاه چولالونگ کورن، واقع در بانکوک است. او درجه دکترای خود را در رشته تعلیم و تربیت کودک از دانشگاه اورگون، در سال ۱۹۹۳ دریافت کرد.

تایلند کشوری تقریباً هم‌اندازه فرانسه و در مرکز یک شبه‌جزیره واقع شده است و همچنان زراعت حرفه اصلی مردم این کشور را تشکیل می‌دهد. در واقع، بیش از ۷۰ درصد از مردم این کشور، هنوز کشاورزی می‌کنند. همانند سایر جوامع سنتی، ارزش‌های کشور تایلند نیز دیرینه و ریشه‌دار است و بر همکاری و تعاون و رعایت حال دیگران تأکید دارد. با این وجود، تایلند همانند همسایگان خود، وارد دنیای مدرن گشته، با صنایع پیشرفته، تکنولوژی و الگوها و ساختارهای جدید روابط اجتماعی بیگانه نیست. همین امر، به طور اجتناب‌ناپذیری به ظهور معیارهای رفتاری جدید و ارزش‌های نوین و فرسایش ارزش‌های کهن منجر شده است. البته، پیامد این وضع خیلی هم مطلوب نیست. از جمله این که ازدحام و تراکم شدید در شهر بانکوک، پایتخت تایلند، ناتوانی دولت را برای ایجاد هماهنگی میان فعالیت‌های خود، به خوبی نشان می‌دهد. در غیاب ارزش‌های جدید مثبت و نیکه نابودی ارزش‌های کهن، خطر آسیب رساندن به رفاه و سلامتی ذهنی، جسمی و روحی شهروندان را به همراه دارد.

بدین ترتیب، حفظ ارزش‌های دیرپای فرهنگ تایلند در نظام اجتماعی کشور امر مهمی است. به علاوه، توجه به کودکان و نوجوانان، از گام‌های اولیه در جهت این هدف است؛ به‌خصوص در شرایطی که ۲۹ درصد جمعیت کشور را افراد زیر پانزده سال تشکیل می‌دهند.

وزارت آموزش و پرورش، تایلند، برای برنامه آموزشی و تحصیلی پایه ابتدایی، سیزده دستورالعمل و قاعده اخلاقی و معنوی معین کرده است که می‌بایست در نظام آموزشی این مقطع، مورد توجه قرار گیرد. اشتیاق به یادگیری، پشتکار، بردباری و صبر، وادارشناسی، وحدت و یکپارچگی، صداقت، نظم و ترتیب اجتماعی، صرفه‌جویی، گذشت و فداکاری، سخاوت، حق‌شناسی، درستی و انصاف و افتخار به سنت‌ها.

آموزش و پرورش، برای انتقال این مفاهیم و ارزش‌ها به کودکان، از وسایلی در کلاس درس استفاده می‌کند؛ همچون مطالعه کتاب‌های اضافی که اغلب به شکل کتاب‌های کارتون و یا مصور است. اما در کنار این وسایل، آموزگاران تشویق می‌شوند تا برای رسیدن به این مقصد، از ادبیات کودکان تایلند نیز بهره ببرند، چون کتاب می‌تواند بدون هیچ‌گونه واسطه، مفاهیم را به بچه‌ها منتقل کند و احساسات آنها را مخاطب خود قرار دهد. توجه مردم تایلند و دولت این کشور برای حفظ و تقویت ارزش‌های سنتی، تحسین‌برانگیز است. با این حال، باید دید که ادبیات کودک و نوجوان، برای دستیابی به این هدف تا چه حد کارایی دارد.

به تازگی، براساس یک طرح تحقیقی، روشن شد که ادبیات کودک و نوجوان تایلند، تنها به برخی از ارزش‌های اجتماعی توجه دارد و به طور گزینشی، آنها را در آثار ادبیات کودک و نوجوان منعکس می‌سازد. من در صد عنوان کتاب کودک و نوجوان،

به موضوع نفی خشونت و جنگ و در عوض، گسترش صلح و آشتی اشاره کرد. تنها معدودی از این کتاب‌ها، این ارزش‌ها را به تصویر کشیدند. به عنوان مثال، در یکی از کتاب‌ها، شخصیت منفی داستان، از کارهای زشت و ناپسند خود پشیمان می‌شود و برای زندگی مصالحه‌آمیز در کنار سایر شخصیت‌های داستانی، به او فرصتی دوباره داده می‌شود.

در این‌جا در مورد نقش‌های ویژه و نمادین مرتبط با جنسیت شخصیت‌ها سخنی دارم. در اکثر آثار، شخصیت‌های مؤنث تمایل بیشتری به برقراری صلح و آرامش دارند. شخصیت‌های مثبت داستان‌ها حریفان خود را می‌بخشند و یا برای نجات جان شخصیت منفی داستان، تقاضای عفو و بخشش می‌کنند. به علاوه، شخصیت‌های زن و مؤنث آثار، رغبت چندانی به مبارزه و درگیری ندارند. در مقایسه، می‌توان دریافت که اکثر شخصیت‌های مذکر - به‌خصوص در افسانه‌ها - بی‌محاباتر و جسورتر و کمتر اهل سازش و مصالحه هستند. آنها مبارزه می‌کنند و تنها زمانی که شخصیت منفی داستان یا رقیب را تحت کنترل خود و مثلاً در حبس، تبعید و یا کشته شده درمی‌آورند، راضی می‌شوند.

با این‌که همکاری و تعاون، از عناصر مهم و حیاتی در جامعه مدرن تایلند محسوب می‌شود، اما از جمله مواردی است که در کتاب‌های بررسی شده در این تحقیق، به حداقل میزان انعکاس یافته است. بیشتر داستان‌ها به ماجراهای یک شخصیت منحصر به فرد توجه بیشتری دارند تا به مسائل یک اجتماع و یک گروه، حتی زمانی که این شخصیت با سایر شخصیت‌ها رابطه می‌گیرد، باز هم اثری از گروه یا دسته‌ای از مردم نیست. در میان این صد جلد کتاب، تنها در دو کتاب می‌توان روحیه و فضای جمعی و گروهی را به شکل مناسب مشاهده کرد. این دو کتاب عبارتند از «کشاورزان تایلندی» (چاپ ۱۹۸۷) نوشته «ک. یویان» که در این اثر، نویسنده اثر همکاری و تعاون را در ایجاد نظم و هماهنگی در اجتماع به تصویر می‌کشد و اثر دیگر «حیوانات جوان به اردوگاه می‌روند» (چاپ ۱۹۹۰) است که «آر. ریچارت» آن را نوشته است.

با وجود این‌که در تعداد اندکی از کتاب‌ها، شخصیت اصلی داستان، در مکانی شلوغ و پرجمعیت زندگی می‌کند، اما هرگز همکاری و تعاون و مشارکت گروهی مورد توجه و تأکید قرار نگرفته است. نکته جالب‌تر این‌که در آثار، همکاری گروهی افراد مورد توجه قرار گرفته، هرگز اثری از شخصیت زن‌ها دیده نمی‌شود. در واقع جنس مؤنث به درستی، به تصویر کشیده نشده است. در ۵۴ جلد از کتاب‌ها، شخصیت‌های مذکر در ۱۶۷ رویداد و واقعه اجتماعی حضور دارند، در حالی که فقط در ۳۲ جلد از کتاب‌ها زن‌ها در ۷۵ واقعه اجتماعی و فعالیت‌های مرتبط با جامعه، حضور چشمگیر و فعالی دارند.

رفتار منفی و مخرب

در بررسی بیشتر کتاب‌ها مشخص شد که در مجموع در ۵۵ درصد آنها محتوای خشونت‌آمیز وجود دارد. بیشترین انواع خشونت و ستیزه‌جویی، به شکل آسیب به دیگران در ۳۲ درصد مجموع داستان‌ها و کشتن سایر مردم و یا حیوانات ۲۵ درصد ارائه شده است. انگیزه اصل خشونت و ستیزه‌جویی دریافت پاداش و جایزه است؛ مثل جانوری که جانور دیگری را برای غنا خود می‌کشد و یا شخصیتی که برای به دست آوردن دختری، رقیب خود را مورد حمله قرار می‌دهد.

خوشبختانه، بیشتر پیام‌های خشونت‌آمیز، با این واقعیت که افراد مهاجم و خشن اغلب به سزای اعمال خود می‌رسند، تعدیل می‌شود. البته در برخی کتاب‌ها، رفتار خشونت‌آمیز نه تنها منع نشده، بلکه مورد ستایش قرار گرفته است.

در عین حال، در بسیاری از کتاب‌های کودک و نوجوان تایلند خشونت نه تنها یک رویداد رایج و شایع است، بلکه صحنه‌های خشونت‌آمیز نیز با صراحت و روشنی به تصویر کشیده می‌شود.

بدین ترتیب، شاید جای هیچ‌گونه تسجی نباشد که بیشتر شخصیت‌های داستانی که درگیر رفتارهای خشونت‌آمیز می‌شوند، در نمونه تحقیق‌ها از جنس مذکر بودند. خشونت و ستیزه‌جویی، اغلب به عنوان سمبل و امتیازی از مردانگی نشان داده می‌شود. در واقع، به تصویر کشیدن خشونت با تمام جزئیات مربوط به آن، آشکارا با حفظ ارزش‌های اجتماعی تایلند در تضاد است.

شاید بتوان ادعا کرد که این تضاد، خیلی عمیق و نشانگر تضاد و تناقض بنیادی و اساسی در فرهنگ تایلند است. اگر چه مردم تایلند، به صلح و دوستی احترام می‌گذارند و آن را یکی از اهداف والای خود می‌دانند، متأسفانه بسیاری از سرگرمی‌ها و تفریحات این مردم خشونت‌آمیز است. در بسیاری از مناطق این کشور مشت‌زنی، گلوبازی و...

**وزارت آموزش و پرورش، تایلند،
برای برنامه آموزشی و تحصیلی پایه ابتدایی،
سیزده دستورالعمل و قاعده اخلاقی و معنوی
معین کرده است**

**که می‌بایست در نظام آموزشی این مقطع،
مورد توجه قرار گیرد: اشتیاق به یادگیری، پشتکار،
بردباری و صبر، وقت‌شناسی، وحدت و یکپارچگی،
صداقت، نظم و ترتیب اجتماعی، صرفه‌جویی،
گذشت و فداکاری سخاوت، حق‌شناسی،
درستی و انصاف و افتخار به سنت‌ها**

همچنان متداول است. در جامعه تایلند، قوا و نیروی جسمی، از ارزش بالایی برخوردار است. شاید به همین سبب باشد که شخصیت‌های اصلی داستان‌ها، حتی پس از ارتکاب اعمال خشونت‌آمیز، همچنان قهرمان تلقی می‌شوند.

یکی از نتایج شگفت‌انگیز این تحقیق، تکرار و تداوم کردار و رفتارهای غیراخلاقی در مجموعه‌ها و جنگ‌ها بود. تعدادی از مجموعه داستان‌ها، به‌خصوص افسانه‌هایی که برای کودکان و نوجوانان بازنویسی شده است، با تم‌های مناسب بزرگسالان مثل انتقام، شهوت و حسادت سروکار داشت. اگر چه داستان‌ها مشکلات حقیقی جامعه تایلند را منعکس می‌سازند، به طور ناخواسته، مسائل غیرارزشی و غیراخلاقی را مورد ستایش و تحسین قرار می‌دهند.

همان‌طور که بسیاری از کارشناسان کودک و نوجوان خاطرنشان می‌کنند، ادبیات شایسته و پسندیده کودک و نوجوان، می‌بایست کودکان و نوجوانان را از لحاظ حسی و عاطفی حمایت کند. کودکان با شخصیت‌های داستان هم‌ذات‌پنداری می‌کنند و بدین ترتیب، خود را در شادی، غم، خشنودی و عشق آنها سهیم و شریک می‌دانند. زمانی که داستان‌ها از نظر شخصیت‌پردازی ضعیف بوده و یا با سطح ذهنی بچه‌ها همخوانی نداشته باشد و از زاویه دید آنها روایت نشود، این هم‌ذات‌پنداری به وقوع نمی‌پیوندد و کودک با شخصیت داستان، از لحاظ حسی و عاطفی ارتباط لازم را برقرار نمی‌کند. متأسفانه، در هیچ‌یک از کتاب‌های مورد بررسی، شخصیت‌ها باورپذیر و جامع نبودند. به علاوه، پیرنگ بیشتر داستان‌ها ضعیف بود و بدین ترتیب، توان رشد و آگاهی‌بخشی به کودک را نداشتند و نمی‌توانستند او را از لحاظ عاطفی، پشتیبانی و حمایت کنند. در واقع، در هیچ‌یک از این آثار، داستان از زبان و نظر کودک روایت نشده است. بیشتر داستان‌ها به شکلی ساده و آموزشی، روایت شده و نشانگر نظر و دیدگاه یک شخص بالغ است که به شکل مستقیم به کودکان می‌گوید چه رفتاری خوب و چه رفتاری نامناسب و ناپسند است. این داستان‌ها هرگز چگونگی حصول این نوع رفتارها و فرآیند مورد نیاز آن را بیان نمی‌کنند. به عبارتی دیگر، می‌توان گفت که اکثر این کتاب‌ها به گونه‌ای نوشته شده که به جای ارضای نیاز کودک به آموزش و یادگیری، نیاز بزرگسالان را برای آموزش به خردسالان و کوچک‌ترها ارضا می‌کنند.

من تحقیق خود را به تحلیل محتوا محدود نکردم. در کنار آن با یازده پدر و مادر و دوازده معلم نیز صحبت کردم تا نظر آنها را درخصوص کتاب‌های کودک و نوجوان جویا شوم. هر دو گروه عقیده داشتند که ادبیات کودکان و نوجوانان، حامی رشد آموزشی کودک است و از لحاظ عاطفی و احساسی به هیچ‌وجه او را پشتیبانی نمی‌کند.

بیشتر افراد مورد مصاحبه، اظهار کردند که درخصوص پیام داستان‌ها، با فرزندان خود صحبت می‌کنند حال این سؤال مطرح می‌شود که زمانی که پیرنگ و شخصیت‌ها

مردم تایلند همیشه برای سخاوت، برقراری صلح و آشتی، بخشش و توافق و مصالحه تشویق شده‌اند. بسیاری از این ارزش‌ها را می‌توان در کتاب‌های کودک و نوجوان دید. به علاوه، این ارزش‌ها در رفتار و کردار شخصیت‌ها انعکاس پیدا می‌کنند. در دنیای کتاب‌های کودک و نوجوان تایلند، رفتار و اعمال خوب، همیشه پاداش دارد و رفتارهای بد و ناپسند با تنبیه روبه‌رو می‌شود

بسیار ضعیف هستند و کودکان و نوجوانان را از لحاظ حسی و عاطفی درگیر نمی‌کنند. چطور می‌توان پیام مورد نظر را به آنها منتقل و از آنها انتظار داشت که در مورد ارزش‌ها و مسائل طرح شده قضاوت کنند؟

کتاب‌های کودک و نوجوان به ما چه می‌گویند؟

متأسفانه، تحقیقات و مطالعات «جی. پی. فیگ» مردم‌شناس، نشان می‌دهد که مردم کشور تایلند، به تجربه و عملی بیشتر از نظریه و مباحث تئوریک اهمیت می‌دهند. به نظر فیگ همین تأکید و اهمیت به بعد تجربی و عملی مسائل، موجب شده که این افراد سطحی‌نگر شوند. شاید نظر فیگ، درخصوص فقدان فلاسفه و متفکران خلاق در فرهنگ تایلند، مربوط به همین بحث باشد.

این تحقیق، تنها بر محتوای ادبیات کودک و نوجوان و به پیش و نظر والدین و بزرگسالان که واسطه میان این ادبیات و کودکان و نوجوانان هستند، توجه داشت. باید به عکس‌العمل کودکان و نوجوانان تایلند، در برابر این کتاب‌ها نیز نظری کرد.

به علاوه، تشخیص و تحقیق درخصوص نوع استنباط و درک کودکان و نوجوانان از پیام‌های اخلاقی کتاب‌ها حائز اهمیت است. با این اقدام، می‌توان حلقه ارتباطی را روشن ساخت تا بدین ترتیب، مؤلفان و آموزگاران، به میزان موفقیت و ضعف‌های کار خود پی‌برند. همان‌طور که بیشتر بیان شد، در آثار کودکان و نوجوانان تایلند، صحنه‌های خشونت‌آمیز با صراحت و روشنی برای مخاطبان به تصویر کشیده می‌شود. به همین سبب برخی معتقدند که باید برای کتاب‌های کودک و نوجوان نیز از همان سیستم روش سانسور فیلم در سینما و تلویزیون استفاده کرد.

به علاوه، به نظر می‌رسد که در کتاب‌های کودک و نوجوان تایلند، شخصیت‌ها متناسب با جنسیت خود، پرداخته می‌شوند. اغلب شخصیت‌های مذکور داستان‌ها، افرادی مهاجم و پرخاشگر هستند. درست است که به دلیل تفاوت بیولوژیکی جنس مذکر و مؤنث، مردها از زن‌ها تمایلات پرخاشگرانه بیشتری دارند، اما نویسندگان کودک و نوجوان باید مانع کلیشه‌ای شدن جنس مذکر در این خصوص باشند. چون در دنیای واقعی، پسرها و مردان برای حل مشکلات، بیشتر از هوش و عقل خود استفاده می‌کنند و کمتر نیرو و قوای بدنی خود را برای رفع موانع به کار می‌گیرند.

در حال حاضر، یکی از رفتارها و ویژگی‌های اخلاقی مورد نیاز در جامعه مدرن تایلند، مشارکت و همکاری است. به همین منظور، آموزش و پرورش می‌کوشد تا در محیط مدرسه، این آداب و رفتارها را به کودکان و نوجوانان بیاموزد تا آنها بتوانند در آینده با کمک یکدیگر مشکلات جامعه را حل کنند. یکی دیگر از راه‌های آموزش این ارزش‌ها، ادبیات است. نویسندگان کودک و نوجوانان باید در آثار خود، این مسائل را مورد توجه قرار دهند. در واقع، بخشی از آنچه مورد نیاز جامعه تایلند است، در آیین‌ها و رسوم کهن تایلند ریشه دارد و می‌بایست یاد دیگر احیا شود و به طریق مناسبی، مورد استفاده و بهره‌برداری قرار گیرد.

برای تحقق اهداف جشنواره اصلاح نظام سنتی سنجش ضروری است

○ مرتضی خلخالی

روش استفاده از آنها در نظام‌های آموزشی کشورهای توسعه یافته اشاره کنیم و آن گاه در جست و جوی مبنا و راهکارهایی برای طبقه‌بندی و بررسی انتشارات مشابه آنها در کشور خردمان برآییم. یک دلیل مهم برای این رویکرد مطالعه و ارزیابی استفاده فراوان ناشر ایرانی از این گونه انتشارات خارجی و کاربست آنها، به عنوان مأخذ در فرآیندهای ترجمه و تالیف است.

برادر محترم، جناب آقای حجوی سلام علیکم

یادداشت شما را در خصوص کتاب‌های کمک‌آموزشی، در کتاب ماه شماره ۳۵ خواندم و خوشحالم که دست‌اندرکاران کتاب ماه نیز می‌خواهند به این مقوله بپردازند. احتمالاً مطلع‌اید که سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، قصد دارد امسال جشنواره کتاب‌های آموزشی (کمک آموزشی و کمک درسی) رشد را برگزار کند.

امیدوارم بتوانم پس از اتمام کار، گزارش مسوولی خدمت شما تقدیم کنم. اما فکر کردم مقاله آقای خلخالی را که قرار است در ویژه نامه جشنواره چاپ شود و پیش از آن روزنامه همشهری، برای شروع تقدیم کنم. البته، تصمیم چاپش با شماست. به عقیده من، پرداختن به این مقوله فراموش شده، در رسانه‌های گوناگون، امری ضروری است. محبت الله همتی دبیر جشنواره کتاب‌های آموزشی

طبقه‌بندی و ارزیابی کتاب‌های درسی و کمک‌آموزشی برای جشنواره، افزون بر بررسی محتوا و روش ارائه مطالب در آنها، نیازمند مطالعه کیفیت و حدود استفاده از آنها در شرایط کنونی نظام آموزشی کشور است. برای روشن شدن مطلب، شاید به جا باشد که در آغاز، به چگونگی این نوع کتاب‌ها و

کتاب‌های کمک درسی و کمک آموزشی در کشورهای توسعه یافته از نظر ساختار و کیفیت استفاده از این مواد می‌توان آنها را به این ترتیب طبقه‌بندی کرد:

- ۱- مواد آموزشی، به عنوان یک طرح یا پروژه آموزشی پیشرفته
  - ۲- کتاب‌های درسی بخش خصوصی که از راستای برنامه ملی تئوین شده می‌شود.
  - ۳- مواد کمک درسی بخش خصوصی که در ارتباط مستقیم با برنامه ملی است (برنامه ملی درسی و نظام سنجش آن).
  - ۴- مواد آموزشی عمومی بخش خصوصی که قابل استفاده برای دانش‌آموزان در سطح و مقطع تحصیلی معین است.
- حال، به تشریح این چهار مورد و کیفیت استفاده از آنها می‌پردازیم: